

„Przebudowa dawnego hotelu „Cracovia” do funkcji instytucji kultury: Muzeum Designu i Architektury oraz Modelowego Centrum Wspierania Przemysłów Kreatywnych”

1. Cele i przeznaczenie planowanej inwestycji

Nowy oddział Muzeum Narodowego w Krakowie (MNK) w dawnym hotelu „Cracovia” służyć ma prezentacji designu i architektury XX i XXI wieku oraz stanowić modelowe centrum wspierania przemysłów kreatywnych, związanych z tymi dziedzinami twórczości.

Ideą nadrzędną planowanej działalności będzie połączenie i synergia typowych funkcji muzealnych z nowoczesną infrastrukturą dedykowaną wsparciu przemysłów kreatywnych, ze szczególnym uwzględnieniem designu i architektury. Urzeczywistnienie tej idei będzie realizowane poprzez współpracę z sektorem nauki i przedsiębiorcami, w celu wprowadzania do gospodarki innowacyjnych rozwiązań, w tym cyfryzacji oraz promocji MŚP z tych branż. W efekcie powinna powstać przestrzeń dla rozwoju współpracy badawczo – rozwojowej (B+R) i wdrożeniowej instytucji kultury sektora publicznego z sektorem przemysłów kreatywnych (w tym MŚP i NGO) i z sektorem nauki.

Projekt ten wpisując się będzie również w inicjatywę "Nowy Europejski Bauhaus" (NEB) zgodnie z ogłoszoną przez przewodniczącą Komisji Europejskiej w orędziu o stanie Unii z 2020 roku, będącą inicjatywą ekologiczno-gospodarczo-kulturalną. To idea budowania pomostów pomiędzy różnymi dyscyplinami - światem nauki, technologii, sztuki i kultury – po to, by wypracowane wspólnie rozwiązania w praktyce zmieniały nasze otoczenie na lepsze i bardziej przyjazne człowiekowi.

Nowy oddział zrealizowany zostanie według współczesnych technologii budowlanych, uwzględniających takie kwestie jak zużycie energii i wpływ na środowisko w zakresie zrównoważonego rozwoju, zgodnie z zasadą "nie wyrządzaj znaczącej szkody" (DNHS), stając się przykładem zaawansowanych rozwiązań stosowanych we współczesnej architekturze. Rozwiązania te opierać się będą na zastosowaniu technologii i materiałów pozwalających osiągnąć neutralność klimatyczną budynku oraz obniżyć maksymalnie zapotrzebowanie na energię, a w tym zapewnić niskie koszty eksploatacji. Są to rozwiązania służące efektywności energetycznej, rozwojowi infrastruktury cyfrowej dostępnej dla MŚP działających w sektorze kultury, jak również wykorzystaniu rozwiązań zrównoważonego rozwoju dla gospodarki cyrkulacyjnej w zakresie materiałów budowlanych.

1.1. Działalność muzealna

Nowy oddział Muzeum Narodowego w Krakowie, będzie pierwszym w Polsce odrębnym budynkiem muzealnym poświęconym dwóm dziedzinom do tej pory w marginalny sposób obecnym w polskim muzealnictwie. W obu tych dziedzinach Polska może poszczycić się zarówno wybitnymi osiągnięciami w przeszłości, jak i dynamicznym rozwojem w czasach nam współczesnych, a powołanie nowego oddziału Muzeum potwierdzi znaczenie designu i architektury dla historii kultury polskiej. Funkcjonowanie oddziału łączyć będzie działalność opartą o kolekcję, wystawy stałe i czasowe z rozbudowaną działalnością edukacyjną, popularyzatorską, badawczą i promocyjną. W gmachu muzeum publiczność zapozna się nie tylko z historią designu i architektury, ale także dowie się o aktualnych tendencjach w tych dziedzinach przede wszystkim w Polsce jak i zagranicą. Podstawowym założeniem programowym jest pokazanie zarówno specyfiki obu dziedzin, jak również ich wzajemnych zależności i powiązań służących rozwojowi wielu obszarów współczesnej kultury, poczynając od wyposażenia mieszkań i miejsc pracy, a kończąc na projektowaniu miast i przestrzeni publicznej. Oddział Muzeum ma mieć także charakter otwarty, reagując na aktualne przemiany designu i architektury, pokazując ich wielostronny i zróżnicowany charakter. Polifoniczny charakter instytucji pozwoli na prezentację i popularyzację rozmaitych aspektów designu takich jak m.in. projektowanie produktu, projektowanie graficzne, projektowanie cyfrowe, projektowanie społeczne i zrównoważone, moda, transport, wysokie technologie, projektowanie dla przyszłości i inne. W ramach prezentacji architektury znajdą się kwestie urbanistyki, architektury użyteczności publicznej, architektury mieszkaniowej, architektury przemysłowej, architektury krajobrazu, architektury eksperymentalnej, konserwacji i ochrony architektury.

Nowy oddział Muzeum pokazywać będzie osiągnięcia przede wszystkim polskiego, ale również międzynarodowego designu i architektury. Instytucja pokaże historyczne źródła rozwoju obu dziedzin z polskiej perspektywy, stąd też najstarszym punktem odniesienia będzie dla niej początek XX wieku, kiedy w Krakowie powstały pierwsze polskie stowarzyszenia projektantów Towarzystwo Polska Sztuka Stosowana (1901) i Warsztaty Krakowskie (1913), a w architekturze polskiej zaznaczyły się nowe tendencje wiodące w stronę modernizmu. Kolejne zjawiska, wokół których koncentrować się będzie wystawa stała i wystawy czasowe to modernizm w czasach II Rzeczypospolitej i w PRL. Obok prezentacji najważniejszych zjawisk z historii XX wieku muzeum podkreślać będzie także znaczenie współczesnych nam czasów po 1989 roku, kiedy to design i architektura zyskały nowe możliwości rozwojowe, budując tożsamość współczesnej Polski.

Podstawą działalności oddziału będą dwie wystawy stałe – poświęcone polskiemu designowi oraz polskiej architekturze XX i XXI wieku. Ponadto odbywać się tu będą wystawy czasowe poświęcone wybranym zagadnieniom z historii designu i architektury w XX i XXI wieku, zarówno w Polsce jak i zagranicą, ze szczególnym uwzględnieniem krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Będą to zarówno wystawy monograficzne o najważniejszych polskich projektantach i architektach, jak i problemowe dotyczące ważnych zjawisk historycznych i współczesnych. Wystawy te będą powstawać we współpracy z instytucjami

w kraju jak i najważniejszymi instytucjami zajmującymi się designem i architekturą na świecie. Nowy oddział prowadzić będzie także działalność kolekcjonerską, tworzyć bibliotekę i archiwum, zawierające materiały edukacyjne dotyczące polskiego i światowego wzornictwa oraz architektury, włączone do zbiorów biblioteki Muzeum Narodowego w Krakowie. Z działaniami tymi związana jest także praca badawcza, a nowy oddział Muzeum stanie się ośrodkiem studiów nad polskim designem i architekturą oraz wykonywania prac eksperckich na potrzeby zewnętrzne związane z działalnością projektową i architektoniczną.

Nowy oddział Muzeum prowadzić będzie działania w zakresie edukacji w celu kształtowania opinii publicznej i wiedzy na temat designu i architektury, umiejętności oceny wartości przedmiotów i dzieł architektury, a tym samym podniesienia poziomu kultury materialnej i wizualnej w Polsce. Programy edukacyjne przeznaczone będą dla wszystkich grup wiekowych, ze szczególnym uwzględnieniem specjalnych programów edukacyjnych dla szkół, uzupełniających lukę w edukacji szkolnej w zakresie designu i architektury. Obok działań posługujących się standardowymi metodami (lekcje muzealne, oprowadzania, warsztaty), muzeum organizować będzie także pokazy wykonywania projektów i spotkania z projektantami oraz architektami. W muzeum funkcjonować będą udostępniane także podmiotom zewnętrznym sale konferencyjne, sale warsztatowe i seminaryjne, studio filmowe, sala audiowizualna. W gmachu znajdzie się część wynajmowana komercyjnie dla sklepów z wysokiej klasy designem, księgarnia oraz część gastronomiczna. W Muzeum będą mogły także odbywać się specjalistyczne targi i festiwale związane z działalnością projektantów i architektów, prezentujące dokonania najbardziej interesujących autorów oraz biur projektowych krajowych i zagranicznych. Muzeum zostanie zaprojektowane tak, aby spełniać wymogi powszechnej dostępności, w tym zwłaszcza dla osób o specjalnych potrzebach. Jednorazowo w budynku przebywać będzie około 900 osób, w tym widzów i pracowników.

1.2 Działalność na rzecz rozwoju przemysłów kreatywnych

Funkcjonowanie nowego oddziału opierać się będzie przede wszystkim na współpracy z przedstawicielami sektora nauki i przedsiębiorcami. Podjęta zostanie współpraca z uczelniami wyższymi w Polsce (m.in. Uniwersytetem Jagiellońskim, Akademią Górniczo-Hutniczą, Politechnikami i Akademiemi Sztuk Pięknych) w celu wypracowania modelowych rozwiązań w dziedzinie architektury i designu. Muzeum podejmie współpracę także z regionalnymi instytucjami wspierającymi przedsiębiorczość, jak Małopolska Agencja Rozwoju Regionalnego (MARR) i Krakowski Park Technologiczny (KPT), jak również z organizacjami ogólnopolskimi takimi jak: Naczelna Organizacja Techniczna (NOT), Instytut Wzornictwa Przemysłowego (IWP) w Warszawie, Stowarzyszenie Architektów Polskich (SARP), Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki (NIAiU) oraz innymi instytucjami zajmującymi się działalnością badawczo-rozwojową. Utworzona w wyniku realizacji projektu przestrzeń zostanie udostępniona studentom do realizacji

interdyscyplinarnych projektów, przedsiębiorcom w celu rozwijania kreatywnego partnerstwa łączącego potencjał początkujących przedsiębiorców z infrastrukturą oraz doświadczeniem dużych przedsiębiorstw oraz szerokim i zróżnicowanym grupom odbiorców w celach edukacyjnych związanych z promowaniem współczesnego designu i architektury. Przestrzeń nowego oddziału zostanie wykorzystana także do zaprezentowania w formie wystaw i prezentacji multimedialnych współczesnego designu oraz architektury, w tym przede wszystkim najnowszych osiągnięć w tych dziedzinach w Polsce. Równolegle prowadzony będzie program mniejszej skali wystaw promocyjnych i edukacyjnych pokazujących najważniejsze osiągnięcia historyczne i współczesne w zakresie designu i architektury. Dzięki współpracy z przemysłem w Muzeum, w tym także na terenach wokół budynku, odbywać się będą prezentacje nowych technologii i wzorcowych projektów zarówno z dziedziny designu jak i architektury. Muzeum będzie mogło zamawiać takie wzorcowe lub eksperymentalne realizacje projektowe i architektoniczne, które następnie znajdą się w jego kolekcji, a także produkować będzie krótkie serie produktów pod własną nazwą.

Muzeum wspierać będzie innowacyjne projekty, które przyczyniają się do „zielonej transformacji”, prezentując i wspierając proekologiczne projekty z zakresu designu i architektury, zarówno dla indywidualnych odbiorców jak i przedsiębiorstw. Promowane będą zarówno projekty wykorzystujące materiały przyjazne dla środowiska, redukujące wpływ na negatywne zmiany klimatyczne, a także nowe modele projektowania produkcji i konsumpcji, odpowiadające współczesnym standardom ochrony środowiska, z wykorzystaniem zielonej energii. Nacisk położony będzie na rozwój projektów cyfrowych i związanych z nimi nowych narzędzi komunikacji,

ale także nowych aplikacji cyfrowych wykorzystywanych w przemysłach kreatywnych, służących, jako narzędzia projektowe i zarządcze w designie i architekturze. Będąc przede wszystkim placówką muzealną i naukową, nowy oddział Muzeum prowadzić będzie dodatkowe programy ułatwiające współpracę i wymianę doświadczeń między projektantami i architektami a przedstawicielami przemysłu i inwestorami.

2. Analogiczne instytucje na świecie i w Polsce

Analogiczne instytucje muzea designu i muzea architektury funkcjonują z powodzeniem w wielu krajach, każda z nich posiada swoją specyfikę i odrębność, podobnie jak planowany oddział Muzeum Narodowego w Krakowie. Wśród najważniejszych z nich, będących punktem odniesienia dla Krakowa, wymienić należy Design Museum w Londynie, założone w 1989 roku, które od 2016 roku mieści się w nowej siedzibie, przebudowanym na ten cel budynku dawnego Commonwealth Institute w dzielnicy Kensington z 1962 roku <https://designmuseum.org/>. W londyńskim muzeum znajdują się wystawa stała, dwie przestrzenie do wystaw czasowych, przestrzenie edukacyjne i co-workingowe, reprezentacyjny hall z kawiarnią, restauracją i księgarnią, służący także jako przestrzeń wystawiennicza oraz na potrzeby organizacji wydarzeń artystycznych, sala konferencyjna, pracownia designerska, biblioteka i archiwum. Design Museum

w Londynie koncentruje się na pokazywaniu własnej kolekcji designu XX i XXI wieku, organizacji wystaw na temat historii designu oraz na prezentowaniu najnowszych tendencji we współczesnym designie. Kolejna instytucja to Museum of Arts and Design w Nowym Jorku, założone w 1956 roku <https://madmuseum.org/>. Wyróżnia się ono włączeniem do ścieżki zwiedzania pracowni designerskich, znajdujących się w pobliżu sal wystaw zmiennych. Dzięki temu publiczność może mieć bezpośredni kontakt z projektantami działającymi w Muzeum w ramach programu rezydencjonalnego i widzieć powstające prace, co jest szczególnie istotne dla prowadzonej przez muzeum działalności edukacyjnej. Ponadto w programie działalności pokazywane są wspólnie dzieła sztuki, designu i rzemiosła, aby podkreślić korespondencje między tymi dziedzinami twórczości. W Muzeum znajdują się sale wystawiennicze, pracownie, audytorium, restauracja, a program opiera się o wystawy czasowe oraz pokazy własnej kolekcji. Trzeci przykład to Barcelona Design Center w Barcelonie <https://www.bcd.es/en/>, instytucja funkcjonująca od 2014 roku w nowej siedzibie zaprojektowanej przez biuro MBM. Centrum łączy kolekcje funkcjonujących wcześniej oddzielnie muzeów sztuki stosowanej, grafiki, tkanin i ubrań, które eksponuje w ramach wystaw stałych, ponadto realizuje program wystaw czasowych, w tym promujących współczesny design. Centrum odpowiada także za współpracę o charakterze biznesowym, przede wszystkim z firmami z Katalonii,

czemu służą przestrzenie promocyjne i konferencyjne. W Polsce najbliższą biznesowej części projektu nowego oddziału Muzeum Narodowego w Krakowie, jest Centrum Rozwoju Przemysłów Kreatywnych w Warszawie <https://crpk.pl/> nowa instytucja powołana w 2022 roku, która zajmuje się promocją polskich przedsiębiorstw z dziedziny przemysłów kreatywnych, w tym dystrybucją programów grantowych.

Wśród działających na świecie muzeów poświęconych architekturze punktem odniesienia dla krakowskiego projektu mogą być programy merytoryczne kilku instytucji. Jako pierwsze wskazać należy Niemieckie Muzeum Architektury (Deutsches Architekturmuseum) we Frankfurcie nad Menem, otwarte w 1984 roku, mieszczące się w XVIII-wiecznym budynku przebudowanym na ten cel przez Oswalda Matthiasa Ungersa <https://dam-online.de>. Muzeum (aktualnie w remoncie, muzeum posiada także drugą, tymczasową siedzibę w budynku biurowym poza ścisłym centrum miasta) prezentuje wystawę stałą poświęconą historii architektury niemieckiej od czasów starożytnych po współczesność, opartą o makiety, rysunki architektoniczne i materiały audiowizualne, a także wystawy czasowe. Prowadzi ponadto szeroką działalność edukacyjną i promocyjną, przyznaje także prestiżową nagrodę w dziedzinie architektury. Drugi przykład to Fińskie Muzeum Architektury (Arkitehtuurimuseo) w Helsinkach założone w 1956 roku. Jego siedziba mieści się w dawnej siedzibie stowarzyszeń edukacyjnych z końca XIX wieku, przybudowanej na cele muzealne <https://www.mfa.fi/en/>. Muzeum koncentruje się na prezentacji historii fińskiej architektury, przy pomocy makiet, rysunków, fotografii i innych materiałów audiowizualnych w ramach wystaw stałych i czasowych, prowadzi także szeroką działalność edukacyjną i promocyjną. Należy także pamiętać o Muzeum Architektury we Wrocławiu, mieszczącym się w dawnych zabudowaniach klasztornych i kościelnych z przełomu XV i XVI wieku, które rozpoczęło działalność w 1965 roku <http://ma.wroc.pl/pl/>. Przebudowę siedziby muzeum

zakończono w 1974 roku i od tej pory prowadzi ono działalność wystawienniczą i edukacyjną, w oparciu zwłaszcza o wystawy czasowe, publikacje oraz konferencje. Muzeum posiada także znaczącą kolekcję makiet, rysunków architektonicznych i archiwaliów, jest także współzałożycielem Międzynarodowej Konfederacji Muzeów Architektury ICAM, zrzeszającej ponad sto organizacji zajmujących się promowaniem i badaniem architektury na świecie <https://icam-web.org/>.

Warto także zwrócić uwagę na instytucje łączące prezentację designu i architektury, w tym zwłaszcza XX i XXI wieku, zdecydowanie mniej liczne niż oddzielne muzea designu i architektury. Najbardziej istotne z nich w Europie funkcjonują w krajach skandynawskich. W Sztokholmie działa Szwedzkie Centrum Architektury i Designu (ArkDes) <https://arkdes.se/>, które posiada dwie siedziby, w dawnym budynku wojskowym z połowy XIX wieku i wybudowanym w latach 90-tych XX wieku

przez Rafaela Moneo budynku zawierającym galerie, bibliotekę i archiwum, przestrzenie edukacyjne, kawiarnię i restaurację. Współczesny program działalności opiera się zarówno na wystawach muzealnych, stałych i czasowych, jak i na rozbudowanej pracy edukacyjnej i promocyjnej na rzecz architektury i designu. Muzeum prezentuje przede wszystkim makiety, projekty architektoniczne i designerskie, materiały audiowizualne i nowatorskie projekty edukacyjne. Najbliższe Muzeum Narodowemu w Krakowie pod względem struktury organizacyjnej jest Muzeum Narodowe w Oslo, które jest muzeum wielooddziałowym, posiadającym także odrębny oddział poświęcony architekturze <https://www.nasjonalmuseet.no>. Od czerwca 2022 roku mieści się ono w nowej siedzibie, której projektantem jest Klaus Schuwerk (Kleihues + Schuwerk), gdzie zgromadzono najważniejsze zbiory sztuki, architektury i designu. Części poświęcone designowi i architekturze są wyodrębnione, pozwalając na organizację wystaw stałych i czasowych oraz na działania promocyjne i edukacyjne. Aktualnie remontowany jest oddział poświęcony w całości architekturze, mieszczący się w neoklasycystycznym gmachu z I połowy XIX wieku, rozbudowanym według projektu Sverre Fehna w 2002 roku. Kolejny skandynawski przykład to planowane obecnie muzeum designu i architektury (A_D) w Helsinkach, które ma połączyć kolekcje istniejących dotąd muzeów obu dziedzin w nowej siedzibie, zbudowanej w portowej części miasta Makasiiniranta <https://www.admuseo.fi>. W programie działalności zakłada ono równoległe pokazywanie wystaw designu i architektury, wraz z podkreśleniem korespondencji między nimi. Innym przykładem jest Muzeum Designu i Architektury (MAO) w Lublanie <https://mao.si/>, założone w 1972 roku i funkcjonujące pod obecną nazwą od 2010 roku, mieszczące się w renesansowym zamku z XVI wieku, przebudowanym na cele wystawiennicze i magazynowe w 1992 roku. Jego kolekcja obejmuje różnorodne obiekty od makiet przez projekty designerskie po rysunki i materiały audiowizualne, prezentujące słoweński design i architekturę XX i XXI wieku. Muzeum posiada także ważną bibliotekę i archiwum oraz kolekcję fotografii, prowadzi ponadto projekty wspierające rozwój przedsiębiorczości. Ostatni przykład to Muzeum Architektury i Designu (A+D Museum) w Los Angeles <https://aplusd.org/> instytucja niewielkiej skali otwarta w 2001 roku, zajmująca się głównie organizacją wystaw czasowych i działań edukacyjnych, badawczych i promocyjnych, dotyczących dziedzin designu i architektury oraz ich

wzajemnych związków. Jest to przykład instytucji działającej w oparciu o fundusze prywatne, zmieniającej swoje siedziby, skupionej przede wszystkim na działaniach okazjonalnych, o charakterze badawczym.

3. Wartość społeczna planowanej inwestycji i powstania nowego oddziału Muzeum Narodowego w Krakowie w dawnym hotelu „Cracovia”

Lokalizacja nowego oddziału Muzeum Narodowego w Krakowie w dawnym hotelu „Cracovia” przyniesie istotne zmiany w ścisłym centrum Krakowa i w związku z tym posiadać będzie istotne znaczenie społeczne, będąc przedmiotem uwagi i zainteresowania mieszkańców miasta. Traktując priorytetowo kontekst społeczny inwestycji, Muzeum Narodowe w Krakowie wkrótce po zakupie budynku w ramach otwarcia na współpracę z otoczeniem społecznym, w 2017 roku zorganizowało cykl warsztatów partycypacyjnych, poświęconych przebudowie zarówno Gmachu Głównego Muzeum będącej przedmiotem konkursu architektonicznego rozstrzygniętego w 2015 roku, jak i dawnego hotelu „Cracovia” oraz znajdującego się pomiędzy nimi placu. Warsztaty prowadzone były we współpracy z Urzędem Miasta Krakowa – Miejskim Centrum Dialogu. Pierwsze spotkanie miało charakter otwartej debaty inauguracyjnej, natomiast cztery kolejne spotkania charakter spotkań konsultacyjnych, prowadzonych metodą ekspercką. Każde z tych spotkań poświęcone było innej tematyce:

28.03.2017 – „Nowa siedziba MNK - nowa przestrzeń dla mieszkańców miasta. Szanse, oczekiwania, nadzieje” – debata inauguracyjna proces partycypacyjny.

25.04.2017 – „Gmach Główny MNK – nowa przestrzeń, nowe funkcje, nowe ekspozycje”

16.05.2017 – „Hotel Cracovia – nowa siedziba MNK. Szanse, oczekiwania, nadzieje”

06.06.2017 – „Gmach Główny MNK: Chcemy muzeum nowoczesnego! Czyli jakiego?”

20.06.2017 – „Forum Kultury – nowa przestrzeń publiczna między Gmachem Głównym MNK oraz budynkiem hotelu Cracovia”

W warsztatach brali udział mieszkańcy Krakowa, wśród których znaleźli się również eksperci z różnych dziedzin – architekci, urbaniści, artyści-praktycy. Ich zaangażowanie w dyskusję, kreatywność, doświadczenie, nawiązywanie do różnego rodzaju przykładów europejskich i światowych, pozwoliło zebrać bezcenny materiał odnoszący się do przyszłości planowanych inwestycji, w kontekście nowego kształtu tej części centrum Krakowa. Debaty potwierdziły akceptację dla pomysłu zamiany hotelu na siedzibę instytucji kultury – oddziału Muzeum Narodowego w Krakowie, co pozwoliłoby na nadanie nowej funkcji samemu budynkowi jak i jego najbliższemu otoczeniu, a tym samym przywrócić do życia miejskiego dużego terenu,

w jednej z najbardziej atrakcyjnych części centrum miasta. Powstanie nowego oddziału Muzeum ponadto mogłoby się wpisać w projekt tworzenia nowej przestrzeni publicznej wokół Błóż, eliminując

zagrożenie zburzenia „Cracovii” i budowy na jej miejscu centrum handlowego bądź kompleksu mieszkaniowego, które planowali poprzedni właściciele budynku.

Wraz z rozstrzygnięciem konkursu na koncepcję architektoniczną przebudowy hotelu „Cracovia” Muzeum Narodowe w Krakowie zorganizowało publiczną dyskusję, podczas której omawiano wyniki konkursu. Muzeum zaprezentowało także wystawę pokonkursową. W toku dalszych działań planuje się debaty i publiczne spotkania eksperckie związane z przyszłą inwestycją. Działania te będą realizowane we współpracy ze środowiskami architektów, konserwatorów, historyków sztuki, organizacjami pozarządowymi oraz mieszkańcami Krakowa. Otwartość i charakter partycypacyjny ma tu kluczowe znaczenia dla powodzenia projektu, który powinien uwzględniać opinie i oczekiwania przyszłych użytkowników.

Należy podkreślić, że to właśnie wartość społeczna zabytku jakim jest dawny hotel „Cracovia” ma kluczowe znaczenie dla projektu zamiany go w oddział Muzeum Narodowego w Krakowie. Publiczna debata na temat konieczności zachowania budynku toczy się od niemal dwóch dekad, w tym zwłaszcza od ogłoszenia w 2014 roku pierwszych projektów całkowitego wyburzenia budynku i zastąpienia go nowymi realizacjami o przeznaczeniu komercyjnym. Podjęte wówczas działania na rzecz zachowania kompleksu hotelu „Cracovia” i kina „Kijów”, które co należy podkreślić stanowią całość architektoniczną i urbanistyczną, miały różnorodny charakter. Z jednej strony powstały eksperckie opinie z zakresu historii sztuki i konserwacji, z drugiej toczyła się na ten temat intensywna dyskusja w mediach, w tym mediach społecznościowych, głos zabierały także organizacje pozarządowe zajmujące się badaniem i ochroną architektury XX wieku. W efekcie problematyka związana z przyszłością hotelu wykroczyła poza kwestie specjalistyczne, stając się tematem podejmowanym na forum publicznym i wpisując się w dyskusję na temat wartości architektury II połowy XX wieku, a także kwestii prywatyzacji przestrzeni miejskich i ich gwałtownej zabudowy.

Nie tylko szerokie zainteresowanie przyszłością „Cracovii” decyduje o wartości społecznej planowanej inwestycji. Dzięki zaangażowaniu Muzeum Narodowego w Krakowie w centrum miasta ma szansę powstać nowa przestrzeń publiczna budynku, mająca charakter otwartego dla wszystkich terenu zielonego, będącego zarówno miejscem prezentacji projektów artystycznych, jak i wypoczynku. Dawny hotel, jako oddział Muzeum, zostanie też przywrócony w całości mieszkańcom i wszystkim odwiedzającym go gościom, jako ogólnodostępny budynek publiczny, nie będąc już wyłączoną z życia miasta enklawą. Należy podkreślić, że nowy oddział dzięki swojej lokalizacji stanie się elementem terenów zielonych w zachodniej części centrum miasta, w pobliżu krakowskich Błóż i Parku Jordana, przyciągających rzesze mieszkańców i turystów. To właśnie przestrzeń wokół budynku jest trzecim elementem budowy jego wartości społecznej. Dawny hotel znajduje się naprzeciw Gmachu Głównego Muzeum Narodowego w Krakowie i wspólnie stanowią one urbanistyczny kompleks architektury modernistycznej, pokazując jej przemiany w I i II połowie XX wieku.

Znajdujący się między budynkami plac powinien w przyszłości stać się nowym placem miejskim, przeznaczonym głównie dla ruchu pieszego, z zachowaniem częściowo ruchu samochodowego i tramwajowego. Plac ten może być miejscem organizacji wydarzeń plenerowych, w tym zwłaszcza artystycznych, wpisując się w charakter miejsca związanego z instytucjami kultury. W ten sposób możliwe stanie się zrealizowanie kreślonych już na początku XX wieku, a potem rozwijanych m.in. przez Adolfa Szyszko-Bohusza i Witolda Cęckiewicza planów budowy w tym miejscu reprezentacyjnego placu - forum dla centrum Krakowa. Forum to posiadać powinno z jednej strony walor rekreacyjny, z drugiej stać się ośrodkiem nowego kwartału instytucji publicznych zajmujących się kulturą i edukacją, skupionych wokół Muzeum Narodowego w Krakowie. Przyszłość placu między Gmachem Głównym a dawnym hotelem „Cracovia” powinna stać się tematem odrębnego konkursu, ogłoszonego we współpracy z miastem Kraków, które jest właścicielem jego większej części, a Muzeum deklaruje swoją współpracę i wsparcie dla idei powstania tej nowej przestrzeni publicznej w centrum miasta.

Dzielnice lub fragmenty miast o analogicznym charakterze kwartałów muzealnych funkcjonują z powodzeniem w różnych krajach Europy i w USA, a przykładami takich inwestycji i przekształceń od II połowy XX wieku mogą być MuseumsQuartier w Wiedniu, Museumplein w Amsterdamie czy Museumsufer we Frankfurcie nad Menem. Fragment Krakowa, gdzie znajdują się Gmach Główny Muzeum Narodowego w Krakowie i dawny hotel „Cracovia” był już w pierwszej połowie XX wieku planowany jako lokalizacja instytucji edukacyjnych i kulturalnych, stąd powstanie tu w okresie międzywojennym siedzib Muzeum Narodowego w Krakowie czy Biblioteki Jagiellońskiej. Plany te rozwijano i kontynuowano także po 1945 roku, czego przykładem może być gmachu Uniwersytetu Rolniczego w pobliżu Biblioteki Jagiellońskiej. Warto dodać, że naprzeciw „Cracovii” przy al. Mickiewicza od wielu lat działa z powodzeniem Muzeum Witrażu z historycznymi zbiorami zakładu Żeleńskich, dopełniając tym samym de facto już istniejący kwartał muzealny.

Wykup hotelu „Cracovia” w 2016 roku przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego dla Muzeum Narodowego w Krakowie pozwolił także na odwrócenie negatywnych konsekwencji procesu prywatyzacji miast w Polsce, rozpoczętego w latach 90-tych XX wieku, kiedy to atrakcyjne tereny inwestycyjne, często w ścisłym centrum trafiały w ręce prywatnych właścicieli. Traktowano je oni z logiką rynkową jako inwestycje mające przynieść maksymalnie duży zysk, często nie licząc się nie tylko z lokalną specyfiką czy tradycją architektoniczną, ale nawet z tak podstawowymi kwestiami jak kontekst urbanistyczny czy wysokość zabudowy. W Krakowie udało się uniknąć tak negatywnych konsekwencji ze względu na prewencyjne działania władz miejskich i konserwatorskich, które uchwały dla okolic „Cracovii” plan miejscowy wprowadzający dla inwestora istotne ograniczenia i gwarantując dostęp do tego fragmentu miejskiej tkanki dla mieszkańców. Przebudowa „Cracovii” to także przykład działania na rzecz ochrony dziedzictwa architektonicznego nie tyle poprzez sztuczne utrzymywanie jego pierwotnej funkcji, której z różnych względów nie może już pełnić, ile przez zdefiniowanie nowej. Nie chodzi tu jednak o prostą zmianę jednak

funkcji na drugą, ale w przypadku tak znaczącego gmachu w centrum miasta, o znalezienie dla niego przyszłości, która będzie miała także charakter miastotwórczy i wpisze się w strategię rozwoju Krakowa. W przypadku „Cracovii” argumentem na rzecz jej ochrony jest właśnie znalezienie takiej funkcji, czyli zamiana jej w muzeum designu i architektury. Kraków w najbliższej przyszłości będzie rozwijać się w dużej mierze jako ośrodek kulturalny i intelektualny, a zatem nowa instytucja muzealna wpisuje się w taki właśnie model rozwoju miasta, co więcej stanowi jego wyraźne wzmocnienie, dodatkowo podnosząc jakość życia mieszkańców m.in. oferując nowe możliwości spędzania czasu wolnego i edukacji.

4. Hotel „Cracovia” - rys historyczny

Budynek dawnego hotelu „Cracovia” należy do najbardziej rozpoznawalnych i cenionych przykładów architektury Krakowa II połowy XX wieku. O wartości gmachu decydowała jego skala, nowatorskie formy architektoniczne oraz efektowne wykończenie, dekoracja wnętrza i detal architektoniczny. Drugim kluczowym aspektem była lokalizacja przy osi urbanistycznej Stare Miasto – Kopiec Kościuszki, naprzeciw gmachu Muzeum Narodowego w Krakowie. Hotel wpisał się w prowadzoną od początku lat 60-tych zabudowę terenów na zachód od alei Słowackiego, uzupełniając tkankę miejską z czasów II RP. „Cracovia” symbolizować miała nowy okres w rozwoju miasta, kiedy to zyskało ono nowe oblicze, tym razem ukształtowane przez architekturę późnego modernizmu, odległą od nowohuckiego socrealizmu, który nigdy nie został wprowadzony do historycznych dzielnic w centrum. Nowy hotel i związany z nim bezpośrednio budynek kinoteatru „Kijów”, w którym odbywały się międzynarodowe festiwale filmowe, stanowić miał także widoczny znak otwarcia Krakowa i Polski na świat po okresie stalinowskim. Tu mieli przyjeżdżać zagraniczni goście i tu Krakowianie, w mieszczącym się na parterze biurze „Orbisu” mogli kupować bilety na wycieczki, także zagraniczne. Hotel oferował mieszkańcom Krakowa dostęp do efektownej restauracji i kawiarni z widokiem na Błonia, a także nowoczesnie zaaranżowanych sklepów.

Budynek dawnego hotelu „Cracovia” jest zlokalizowany przy alei Marszałka Ferdynanda Focha 1 w Krakowie. Wraz z budynkiem kina „Kijów” został on wpisany do rejestru zabytków pod numerem A-1461/M na podstawie decyzji Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (MWKZ) L.dz.OZKr.5140.A.58.2015.DW19 z dnia 4 listopada 2016 roku. Zespół budynków zlokalizowany jest u zbiegu głównych ciągów komunikacyjnych miasta tj. Alei Trzech Wieszców i osi widokowej Al. F. Focha i ul. J. Piłsudskiego. Przestrzeń ta powstała w efekcie poszerzenia granic administracyjnych Krakowa w 1910 roku, kiedy rozpoczęto na szerszą skalę zabudowę terenów na zewnątrz pierścienia austriackiej Twierdzy Kraków, biegnącej dzisiejszymi Alejami Trzech Wieszców. W ramach planów Wielkiego Krakowa opracowywanych w latach 1910-1912, w czasach prezydentury Juliusza Leo zakładano budowę kilku placów reprezentacyjnych na osiach ulic biegnących od Starego Miasta, w tym w kierunku zachodnim w miejscu gdzie zrealizowano w późniejszych latach Gmach Główny Muzeum Narodowego w Krakowie i hotel „Cracovia”. W efekcie do

dziś zachowany został unikatowy układ urbanistyczny, wyznaczający oś komunikacyjną i widokową wschód-zachód, biegnącą od Plant przy Collegium Novum na granicy Starego Miasta do Błoń i Kopca Kościuszki w zachodniej części miasta. W efekcie oba budynki muzealne stanowią symboliczną bramę do centrum miasta od zachodu, jednocześnie znajdują się przy Alejach Trzech Wieszców, głównej arterii komunikacyjnej na osi północ-południe. Stąd też tworzona przez nie przestrzeń urbanistyczna należy do najbardziej uczęszczanych i powszechnie znanych miejsc w Krakowie.

Wybór lokalizacji w tak reprezentacyjnym miejscu podnosił rangę i prestiż zaplanowanego na najwyższym szczeblu państwowym zamierzenia budowlanego, jakim była budowa największego wówczas w Polsce nowego hotelu i nowoczesnego kina. Decyzja o budowie zapadła w 1959 roku. Projekt wyłoniono w drodze konkursu SARP, co potwierdzało wybór najlepszego z zaproponowanych rozwiązań. Autorem obu budynków był arch. Witold Cęckiewicz, wspierany przez zespół autorski złożony z konstruktorów inż. Jerzego Tombińskiego, inż. Andrzeja Kozłowskiego, inż. Mieczysława Wrześniaka, i inż. Adama Turczyńskiego. Ponadto wystrój wnętrz projektowali Krystyna Zgud-Strachocka, Jerzy Chronowski, i Jarosław Kosiniak. Istotne dla projektu dekoracje plastyczne wykonali Helena i Roman Husarscy, Witold Skulicz, Leopold Pędziątek, Bronisław Chromy i Jan Bruzda. Oba budynki, hotelu i kina były wznoszone równocześnie w latach 1960-1966. Hotel „Cracovia” i kino „Kijów” połączone przewiązką, powstała w tym samym czasie, stanowią tym samym integralny zespół architektoniczny, reprezentujący krakowską architekturę modernistyczną lat 60. Hotel wzniesiono na rzucie wydłużonego prostokąta, do którego od strony południowej przylegał parterowy czworoboczny pawilon restauracji z wewnętrznym dziedzińcem w formie patio. W części hotelowej kondygnacja parteru wraz z antresolą została wysunięta nieznacznie w kierunku placu przed wejściem głównym. Na niejednolite rozwiązania konstrukcyjne fundamentów, kondygnacji podziemnej i części parteru wpłynęła konieczność wykorzystania części konstrukcji rozpoczętej w tym miejscu (od strony alei Mickiewicza) i wkrótce przerwanej inwestycji – siedziby Okręgowej Rady Związków Zawodowych. W efekcie niedokończone fundamenty i żelbetowy szkielet dolnej kondygnacji niszczały przez kilka lat, stojąc w podmokłym terenie, aż do momentu rozpoczęcia budowy hotelu, ponieważ ze względów politycznych nie było możliwe ich wyburzenie. Budynek hotelu został otwarty i przekazany do eksploatacji 22 czerwca 1965 roku, jako luksusowy hotel funkcjonujący w strukturze przedsiębiorstwa państwowego „ORBIS”. Pięciopiętrowy hotel posiadał 510 miejsc noclegowych w 309 pokojach i 9 apartamentach oraz restaurację, kawiarnię, salę konferencyjną do dyspozycji gości, a także duży zespół handlowy, 22 stanowiska garażowe, obszerny parking oraz w bezpośrednim sąsiedztwie Kino „Kijów”. W latach 60. i 70. hotel uchodził za najnowocześniejszy i najbardziej luksusowy w Krakowie. Bywali w „Cracovii” prezydenci, politycy, sportowcy, gwiazdy sceny i estrady oraz setki turystów z całego świata. W latach 90-tych przeprowadzono szereg remontów i adaptacji budynku do nowych celów, które zatarty jego pierwotną wartość, wśród nich najbardziej znacząca była wymiana okien w elewacjach wraz z wprowadzeniem odmiennych od pierwotnych profili okiennych, zabudowa

tarasu od ulicy Kałuży oraz patio w części restauracyjnej. W konsekwencji obecny wygląd budynku w znaczący sposób odbiega od pierwotnego. Ze względu na brak spełnienia współczesnych norm bezpieczeństwa dla budynków hotelowych „Cracovia” została wyłączony z użytku na cele hotelowe w czerwcu 2011 roku. Od tamtej chwili użytkowany jest tylko parter z przeznaczeniem na działalność handlową i usługową (sklepy, cukiernia, kawiarnia). Dawne piętra hotelowe pozostają puste, pozbawione prądu i ogrzewania, podobnie jak część podziemna wykorzystywana w minimalnym zakresie dla celów zapewnienia funkcjonowania lokali na parterze. W grudniu 2016 roku budynek został zakupiony przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego dla Muzeum Narodowego z przeznaczeniem na nowy oddział muzealny, poświęcony architekturze i designowi. Od tego czasu kilkakrotnie zorganizowano tu wystawy i wydarzenia poświęcone architekturze i designowi, ze względów bezpieczeństwa zaniechano tej działalności w 2022 roku.

5. Uwarunkowania konserwatorskie inwestycji

Jak podkreślono we wpisie konserwatorskim z 4 listopada 2016 roku dotyczącym historycznego zespołu budowlanego dawnego hotelu „Cracovia” i kina „Kijów” znajdującego się w rejestrze zabytków nieruchomych województwa małopolskiego pod nr A-1461/M w odniesieniu do dawnego hotelu Cracovia przedmiotem ochrony konserwatorskiej są relacje przestrzenne brył obu budynków wyrażone przez: układ kompozycji, proporcje, kontrast kształtów pomiędzy sześciokondygnacyjnym, zwartym, horyzontalnym korpusem hotelu "Cracovia" i znacznie niższą i lekką, bardziej "miękką" bryłą kina "Kijów", wraz z niską przełęczką od wschodu.

Ponadto wśród warunków ochrony konserwatorskiej dawnego hotelu Cracovia wskazano:

- powiązanie zespołu z otoczeniem uzyskane przez: przeszklone elewacje, podcienia parterów, „otwarty”, połączony z poziomem ulicy łącznik komunikacyjny po stronie wschodniej, „wybiegający” w przestrzeń, wachlarzowy podjazd przed wejściem głównym budynku hotelu "Cracovia" oraz jego zadaszenie.
- kompozycje elewacji: szachownicowy, oparty na kontrastach elementów matowych i przezroczystych, jasnych i ciemnych, układ elewacji południowej i północnej hotelu Cracovia" [...].
- otwarte przestrzenie reprezentacyjne: hallu hotelu "Cracovia" [...].

Przedmiotem ochrony konserwatorskiej są również historyczne nazwy własne obiektów "Kijów" i "Cracovia"; a także autorskie elementy wystroju, w tym mozaika w hallu głównym i na ścianie antresoli w dawnym biurze „Orbis” na parterze. Należy podkreślić, że na poziomie koncepcyjnym przebudowa „Cracovii” powinna w kompleksowy sposób uwzględniać wartość całego zespołu składającego się zarówno z dawnego hotelu jak i kina „Kijów”, przede wszystkim jego dyspozycji architektoniczno-urbanistycznych.

Podstawowymi dokumentami konserwatorskimi oprócz wspomnianego wpisu do rejestru zabytków z 4 listopada 2016r. są opinie i wytyczne Miejskiego Konserwatora Zabytków, wydane w oparciu o złożone przez Muzeum Narodowe w Krakowie, Studium programowo-przestrzenne, (dalej „Studium”) wraz z dołączoną opinią autora projektu prof. Witolda Cęckiewicza.

Należy podkreślić, że plany adaptacji dawnego hotelu Cracovia na cele muzealne zawierające główne założenia programowo-przestrzenne zostały zaprezentowane przez Inwestora 28 kwietnia 2022 roku na posiedzeniu Wojewódzkiej Rady Ochrony Zabytków przy Małopolskim Wojewódzkim Konserwatorze Zabytków.

Miejski Konserwator Zabytków w przesłanej 24 czerwca 2022 roku opinii przytoczył stanowisko Rady z uchwały z 28 kwietnia stwierdzające j.p. *„Rada jednomyślnie przyjęła do wiadomości (...) konieczność wymiany części substancji budynku i jego rekonstrukcji, wynikających z aktualnych ekspertyz konstrukcyjno-budowlanych z lat 2020-2021. Należy zaznaczyć, że autorzy wspomnianych ekspertyz i opinii zgodnie podkreślają fakt znacznego zużycia budynku i uzależniają realizację programu funkcjonalno- użytkowego od wymiany większości struktury budynku, wskazując zarazem możliwość zachowania części parteru i środkowej części piwnic.”*

Inwestor dąży do zachowania maksymalnie dużej części oryginalnej substancji budynku, zgodnie z postulatami autentyzmu w konserwacji zabytków architektury, wznoszonych przy użyciu określonych form, materiałów i technologii, będących świadectwem środowiska, uwarunkowań i czasu, w którym powstały. Jednocześnie zwraca szczególną uwagę na to, że oprócz znanych od 2016 roku dokumentów takich jak: wpis do rejestru zabytków oraz miejscowy plan zagospodarowania terenu najistotniejsze z punktu widzenia określenia zakresu możliwych przekształceń w celu adaptacji dawnego hotelu „Cracovia” do funkcji muzealnych były wyniki

najnowszych ekspertyz konstrukcyjnych autorstwa firmy „KB – Projekty Konstrukcyjne” pod kierunkiem dr. Stanisława Karczmarczyka z grudnia 2020 i sierpnia 2021 roku. Wyniki ekspertyzy z grudnia 2020 roku zostały szczegółowo omówione z autorem projektu prof. dr Witoldem Cęckiewiczem, co było podstawą do zlecenia i wykonania dodatkowych badań w celu określenia możliwości przystosowania piwnic budynku do planowanego programu użytkowego. Do wniosków i zaleceń autorów ekspertyz odniósł się również autor projektu w opinii z 16 marca 2022 roku. Szczególnie istotne dla określenia zakresu planowanej adaptacji było zalecenie autorów ekspertyz odnoszące aktualny stan techniczny obiektów do wymogów konserwatorskich, szczególnie wytycznej maksymalnego zachowania oryginalnej substancji budowlanej i architektury obiektu. Kluczowa konkluzja tych dokumentów jest następująca:

„e) W procesie wnioskowanej oraz zalecanej wymiany substancji zaleca się

pozostawienie wewnętrznej części środkowej partii budynku z reprezentacyjną

klatkę schodową. W tej strefie zaleca się ograniczenie skali prac do remontu

konserwatorskiego. Oznacza to zachowanie w maksymalnym stopniu

oryginalnej substancji budowlanej i elementów wystroju.”

Autor projektu prof. dr Witold Cęckiewicz we wspomnianej opinii odniósł się do powyższego wniosku.

„Powyższe wnioski z wykonanych ekspertyz są słuszne aczkolwiek uważam za konieczne, w oparciu o najnowszą wiedzę techniczną zabezpieczenie środkowej części budynku z reprezentacyjną klatką schodową zarówno i w trakcie rozbiórki jak i bezwzględnie przed wykonaniem nowych robót fundamentowych poprzez podbicie części pozostawionej”

Jednocześnie należy podkreślić, że Miejski Konserwator Zabytków, który podejmuje w tej kwestii wiążące decyzje, w piśmie z MKZ z 18 lipca 2022 roku stwierdza, iż *„stoi na stanowisku, że inwestycja ma bardzo skomplikowany charakter ze względu na stan techniczny budynku oraz konieczność dostosowania rozwiązań konstrukcyjnych do ograniczeń konserwatorskich” a w konkluzji stwierdza „MKZ widzi możliwość stałych konsultacji na każdym etapie projektowym w celu wypracowania rozwiązań optymalnych zarówno pod względem konserwatorskim jak i uwzględniających uwarunkowania użytkowe inwestora”.*

6. Główne założenia planowanej inwestycji

- Zachowanie części bryły głównej w strefie parteru, antresoli i piwnic, ograniczonej do hallu wejściowego i sąsiedniej sali dawnego biura „Orbis”. Zachowanie oryginalnego dekoracyjnego stropu, mozaiki w hallu głównym i na ścianie antresoli w dawnym biurze „Orbis” oraz w sąsiednim pomieszczeniu recepcyjnym.
- Ukształtowanie jednokondygnacyjnego garażu podziemnego z wydzieloną strefą (techniczną) dla obsługi obiektu. Należy przewidzieć możliwość połączenia parkingu z istniejącym parkingiem podziemnym przed Gmachem Głównym Muzeum Narodowego w Krakowie.
- Odtworzenie głównej bryły obiektu zgodnie z obowiązującym zakresem ochrony konserwatorskiej, w tym wierne odtworzenie z detalami charakterystycznej szachownicowej kompozycji na elewacjach: frontowej i południowej.
- Poszerzenie bryły dawnej części restauracyjno-bankietowej od strony kina „Kijów” do linii zabudowy dopuszczonej przez plan miejscowy.
- Nadbudowa dawnej części restauracyjno– bankietowej o dodatkową kondygnację.
- Wierne odtworzenie zewnętrznych elewacji bryły dawnej części restauracyjno– bankietowej w poziomie parteru, z charakterystyczną ażurową kompozycją elewacji południowej.

- Wierne odtworzenie detalu architektonicznego, w tym zwłaszcza podziałów i profili okiennych, proporcji, artykulacji i dekoracji elewacji, witryn na parterze, kolorystyki, według pierwotnego projektu.
- Pozostawienie ogólnodostępnych terenów zielonych wokół budynku.
- Przejście przez budynek na osi północ-południe, pozwalającej połączyć główny hall wejściowy z terenem zielonym od strony kina „Kijów”.